

AGNES SLOTT-MØLLER OG HISTORIEMALERIET: AT KUNNE MANE OG OPDRAGE BESKUEREN

TEMA 3 – LÆRERMATERIALE MED OPGAVER FOR FOLKESKOLENS MELLEMLTRIN
OG UDSKOLING SAMT FOR GYMNASIESKOLEN

AGNES SLOTT-MØLLER OG HISTORIEMALERIET: AT KUNNE MANE OG OPDRAGE BESKUEEN

Agness Slott-Møller fandt et pejlemærke for sin udvikling som kunstner i litteraturkritikeren Georg Brandes (1842-1927) tanker om individets rolle i samfundet. Hans idéer om kunstnernes evne til at sprænge traditionernes snærende bånd havde en særlig tiltrækning på Agnes Slott-Møller. Her fik hun modet til at se sig selv som et menneske med en højere, moralsk mission; med et projekt, der drejede sig om den "store Folkeopdragelse, der var alle de nye bestræbelsers Maal". Hun ville genrejse nationen med motiver "der kunne mane og opdrage Beskueren".

Interessen for den danske historie udtrykt gennem musik, litteratur og billedkunst havde Agnes Slott-Møller fået allerede i barndomshjemmet, og hun fortsatte hele livet med indgående historiske studier af især oldtiden og middelalderen. Hun skulle vide, før hun kunne forestille sig middelalderens verden. Motiverne til sine værker fandt hun således i Danmarkshistoriens og folkevisernes skildringer af helte og konger.

EN FORNYELSE AF HISTORIEMALERIET

Med sine historiemalerier indskrev Agnes Slott-Møller sig i en lang tradition for historisk baserede skildringer, der tidligere blev anset som den fineste billedkunstneriske kategori. I slutningen af 1800-tallet blev genren dog af mange yngre kunstnere betragtet som en del af et forældet kunstsyn. Det skyldtes dels, at historiemaleri typisk blev udført i en udpenslet og naturalistisk, fortællende stil. Det skyldtes også, at historiematerialet med sine opbyggelige udsagn blev anset for belærende. Ikke desto mindre var det netop historiemaleriet, som Agnes Slott-Møller satte sig for at forny. Hun ville befri de historiske motiver for overflødige detaljer og tilføre billederne "sand ånd". Hun ville væk fra den fortællende naturalisme og finde en ny, mere enkel og følelsesbetonet nerve i billedsproget.

Agness Slott-Møller fokuserede særligt på historiemaleriet i to perioder af sit liv: I 1890'erne og i årene omkring 1930. Til de tidligste værker hører et maleri fra 1884/87, der forestiller Dronning Margrete I (se fig. 3) samt maleriet *Niels Ebbesen* fra 1893 (se fig. 5). Til de sene malerier hører en ambitiøs serie på seks værker over Valdemar Sejrs liv (konge 1202-41), som hun malede i årene 1927-1934 (en del af skitserne til Valdemar Sejr-serien kan ses på

Fig. 1 (forside) & fig. 2 Udsnit af
Niels Ebbesen, se side 5

DET NATIONAL- ROMANTISKE MALERI

I Danmark blev udviklingen af en national kunst særligt understøttet af kunsthistorikeren N.L. Høyen (1798-1870). Høyen stod i spidsen for en øget national bevidsthed hos kunstnerne i midten af 1800-tallet, hvor han opfordrede dem til at skildre det specifikt danske og særegne – fortidens gravhøje og middelalderens kirker – for at give den danske kunst et nationalt præg og karakter. Han kom således til at stå som bannerfører for en tendens, der kendetegnede hele den danske, og for så vidt også europæiske, tankegang i anden halvdel af 1800-tallet. Kunsten skulle gøres tilgængelig for folket og være demokratisk som et folkeligt eje - ikke kun noget for de få. Den nationalromantiske tone, som Høyen efterspurgte, kan man finde i en del af Guldalderens landskabsmaleri og i fædrelandssangen *Der er et yndigt land*.

udstillingen). Formaterne på Agnes Slott-Møllers historiemalerier er store, motiverne har stringente kompositioner og figurerne monumentale former. Den eventyragtige stemning, som man kan finde i hendes folkevisebilleder, er væk. Nu var det billedernes stille storhed, som skulle bevæge beskueren - ikke drama og detaljer.

Fig. 3 Agnes Slott-Møller
Dronning Margrete I, 1884/1887
Olie på lærred, 140 x 90 cm.
Fyns Kunstmuseum/Odense Bys Museer

TÆT PÅ MALERIET

Dronning Margrete I (1353 – 1412) var datter af Valdemar Atterdag og ”formynder” for Danmark, Norge og Sverige. Hun er desuden kendt som grundlæggeren af Kalmarunionen og som Danmarks første kvindelige monark – i hvert fald af gavn, for dengang kunne en kvinde ikke formelt være regent.

På maleriet står Margrete I som en Moder Danmark, rank og stolt med armene over kors. Hendes blik er roligt, men agtpågivende. Hun skuer ud over havet og de skibe, der er forbindelsen til de andre dele af hendes nordiske rige, Sverige og Norge. En prægtig, kongelig kåbe ligger om Dronningens skuldre, og om livet har hun et solidt og kostbart bælte af guld. I vindueskarmen ligger de tre kroner, der symboliserer hendes magt over Norden. Kronerne er omgivet af margueritter, der hentyder til hendes navn, Margrete. De små roser kan være et symbol på den kærlighed, hun føler for sin gerning. Bag Margrete står den næste i arvefølgen, hendes adoptivsøn Erik af Pommern, som fik arveret til den norske krone. Han bærer et farvestrålende slag udformet som hans unionssegl med bl.a. de danske løver og Kalmarunionens tre kroner.

DEN NATIONALE FORSTÅELESERAMME

Agnes Slott-Møller og hendes kunst blev en del af den nationale bølge, som bredte sig i Danmark og hele Europa i takt med dannelsen af nationalstaterne i 1800-tallet. Overalt fik kunsten en nøgleposition i dannelsen af en national bevidsthed, som var nationalstatens fundament. National samhørighed og kærlighed til fædrelandet blev udviklet ved hjælp af ideen om fælles, nedarvede kulturtræk. Også fortidens helteskikkelser spillede en vigtig rolle som nationale symboler. For Danmarks vedkommende drejede det sig ikke mindst om at samle sig mentalt mod ærkefjenden Tyskland, der havde indlemmet de danske hertugdømmer Slesvig, Holsten og Lauenborg efter slaget ved Dybbøl i 1864. For Agnes Slott-Møller selv var kampen for en genforening af Sønderjylland en sag, som hun dedikerede sig aktivt til. Hun var blandt andet formand i Danske Kvinders Forsvarsforening i årene op til folkeafstemningen i 1920, hvor Nordslesvig igen blev en del af Danmark.

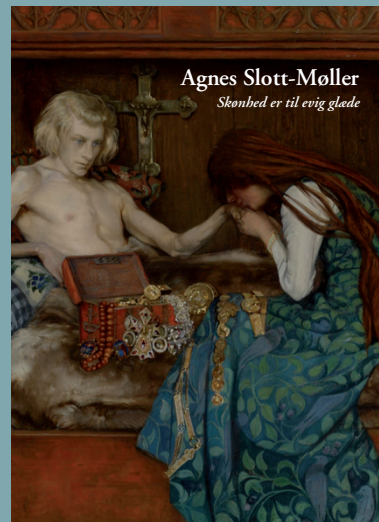

fig. 4 Detalje af Dronning Margrete I, se side 3

”Jeg lærte her [i Italien] en Kunst at kende, der havde udviklet sig fra inden udefter, en Kunst, der tjente en stor Idé, Troen, som jeg altid havde ønsket, at Kunsten skulde tjene en stor Idé, Nationalfølelsen, en Kunst, der var Lovsang, ikke Haandelag; jeg saa her i Billeder fremstillet og prist den hellige Histories Martyr-Helte og Himmel-Konger, som jeg havde drømt om at se Helte og Konger i vor danske Historie fremstillet og prist.”

Agnes Slott-Møller i ”Nationale Værdier som grundlag for en Kunstnerisk Udvikling”, *Nationale Værdier*, 1917, s. 170.

LÆS MERE OM AGNES SLOTT-MØLLER OG HISTORIEMALERIET I UDSILLINGENS KATALOG

Carsten Bach-Nielsen, ”Folkeviserne mellem folkelig og national dannelse”.

Pil Dahlerup, ”National bevidsthed og kunst. Georg Brandes og Agnes Slott-Møller”.

Iben Overgaard, ”Agnes Slott-Møller – med og mod tiden”.

LÆS OGSÅ

Inge Adriansen, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830-2000*, bd. 2, Museum Tusculanum, 2003.

Agnes Slott-Møller, *Folkevisebilleder*, København 1923.

Agnes Slott-Møller, ”Nationale Værdier som grundlag for en Kunstnerisk Udvikling”, i *Nationale Værdier*, 1917, s. 170.

Niels Ebbesen – Fortællingen om en dansk helt

Agnes Slott-Møllers skildring af Niels Ebbesen tager afsæt i folkevisen om den jyske adelsmand, som heltemodigt dræbte grev Gert af Rendsborg den 1. april 1340. Dermed banede han vejen for Valdemar Atterdags genoprettelse af det danske kongedømme efter mange års fremmedvælde og udpining. Myten om Niels Ebbesen blev i løbet af 1800-tallet og særligt i tiden op til 1864 en central del af danskernes nationale bevidsthed og et symbol på den danske nations genrejsning.

I modsætning til andre kunstneres billedtolkninger, der fokuserede på selve drabsøjeblikket, skildrede Agnes Slott-Møller helten Niels Ebbesen efter veloverstået gerning. Uden dramatik, men med en monumental værdighed og ro ses han på vej over den jyske hede ved Randers, hvor opgøret fandt sted. Det var Niels Ebbesens karakter, Agnes Slott-Møller ville vise, ikke selve handlingen; en særlig heltemodig karakter eller jysk "Folkeejendommelighed", som skulle binde fortid og nutid sammen og vidne om den urkraft, Danmark rummede som nation.

For Agnes Slott-Møller selv drejede det sig også en personlig indlevelse og sanselig erfaring af motivet: "Jeg vilde male Billedet for at afbetale noget af den Taknemmelighedsgæld, hvori jeg stod til en stor, dansk Personlighed for, at han havde været til og handlet og frelst Landet i et af de mørkeste Øjeblikke af dets Tilværelse. Den Følelse som A.S. Vedels Vers gav Udtryk: Gud glæde din Sjæl Niels Ebbesen, Du varst en dansker Helt" – var jeg helt fyldt af." (Agnes Slott-Møller, *Folkevisebilleder*, København 1923, s. 31).

fig. 5 Agnes Slott-Møller, Niels Ebbesen, 1893
Maleriet måler 311 x 375 cm og hænger på Randers Kunstmuseum. På udstillingen ses en mindre studie.

FAKTA OM MALERIET

Agnes Slott-Møller fandt modellen til hesten hos en gårdmand ved Randers. Hun brugte en hel sommer på at male studier af den og ledte imens efter en passende, mandlig model for Niels Ebbesen blandt de jyske storbønder, som hun mente stadig havde præg af den "gammeldanske race". Først efter et års ihærdig søgen lykkedes det. (Se Agnes Slott-Møller, *Folkevisebilleder*, København 1923, s. 31-36).

fig. 6 Agnes Slott-Møller
Portrætsstudie til Niels Ebbesen, ca. 1890. Olie på lærred, 32 x 36 cm. Randers Kunstmuseum

Forslag til opgaver for Folkeskolens mellemtrin og udskoling

INDGANG TIL BILLEDET

Lad eleverne se billedet uden at kende historien. Hvad kan man se?

Fortæl historien om Niels Ebbesen eller lad eleverne finde den selv på nettet.

Diskuter, hvad man forstår ved en helt, og hvem eleverne selv har som helte.

Beskriv billedet og få alle detaljer med.

Bestem, hvor vi er henne i historiens handling.

ANALYSER

Beskriv Agnes Slott-Møller måde at male på og diskuter, hvad det gør for værket.

Hvilke ord kan sættes på billedet? Hvilken stemning har det?

Diskuter motivets helteskikkelse. Ligner han en helt, hvorfor eller hvorfor ikke?

Sammenlign værket med Rasmus Christiansens billede af Niels Ebbesen fra 1891 (se fig. 7 eller find billedet på nettet) og diskuter forskellene.

Det færdige maleri måler 311 x 375 cm. Giv et bud på, hvorfor Agnes Slott-Møller malede det så stort.

PERSPEKTIVER

Diskuter det nationale aspekt:

Tal om fædrelandskærlighed i en kort historisk sammenhæng og introducer evt. begrebet national bevidsthed for eleverne.

Diskuter hvilken mening begrebet fædrelandskærlighed giver for eleverne selv.

Giv et bud på andre nationale helteskikkelser og symboler.

Diskuter, hvad eleverne synes er typisk dansk i dag.

Fig. 7 Rasmus Christiansen, Niels Ebbesen, 1891

Billedet er en anskuelsestavle, som blev brugt i datidens historieundervisning. Se Alfred Jacobsen "Danmarks Historie i Billeder", nr. XXVII.

HVAD ER NATIONAL BEVIDSTHED?

Bevidstheden om, at man tilhører en bestemt nation og ønsker respekt om denne nations rettigheder. Egne grænser, eget sprog, egen regering, eget militær, egen mønt betragtes som centrale "nationsrettigheder". (Jf. Pil Dahlerup, "National bevidsthed og kunst. Georg Brandes og Agnes Slott-Møller" i udstillingens katalog).

Forslag til opgaver for Gymnasieskolen

INDGANG TIL BILLEDET

Se godt på billedet uden at kende historien i forvejen. Beskriv motivet og dets detaljer.

Læs historien om Niels Ebbesen og om Niels Ebbesen-traditionen (find den på Wikipedia på nettet eller i Inge Adriansen, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830-2000*, bd. 2, Museum Tusculanum, 2003).

Bestem, hvor vi er henne i historiens handling.

ANALYSER

Gør rede for billedets komposition samt form- og symbolsprog (mand, våben, hest, landskab, himmel).

Hvilke ord kan sættes på billedet?

Det færdige maleri måler 311x 375 cm. Giv et bud på, hvorfor Agnes Slott-Møller malede det så stort.

Diskuter, hvordan det naturalistiske og det stiliserede plan forholder sig til hinanden i værket. Hvad gør det for værket?

Agnes Slott-Møllers værk fik ikke den modtagelse, som hun havde håbet på. Kritikerne syntes ikke, at det levede op til forventningerne til et godt historiemaleri. Sammenlign derfor med Rasmus Christiansens skildring af Niels Ebbesen fra 1891, der blev brugt som anskuelsestavle i datidens historieundervisning (se fig. 7 eller find billedet på nettet). På hvilken måde er billederne forskellige?

PERSPEKTIVER

Diskuter det nationale aspekt:

Giv et bud på andre nationale helteskikkelser i lighed med Niels Ebbesen.

Giv et bud på andre nationale symboler.

Hvad synes eleverne selv er typisk dansk?

Hvad forstår eleverne selv ved fædrelandskærlighed?

National bevidsthed og fædrelandskærlighed var i slutningen af 1800-tallet et standpunkt, som også de mere progressive borgere indtog. Hvordan forholder det sig i dag?

Diskuter forskellen mellem national bevidsthed og nationalisme.

Fig. 8 Agnes Slott-Møller,
Niels Ebbesen, 1893
Olie på lærred, 311 x 375 cm.
Randers Kunstmuseum
På udstillingen ses en mindre studie

KOLOFON:

Tekst og redaktion v. Øregaard Museum. Grafisk tilrettelæggelse v. Pernille W. Ferdinandsen, Stendhal Grafik

Udgivet i forbindelse med udstillingen Agnes Slott-Møller – *Skønhed er til evig glæde*

SKOVGAARD MUSEET
26.9 2008 – 18.1 2009

FYNS KUNSTMUSEUM
7.2 – 17.5 2009

VEJEN KUNSTMUSEUM
13.6 - 13.9 2009

ØREGAARD MUSEUM
7.10 2009 – 17.1 2010

Fig. 9 Agnes Slott-Møller,
Niels Ebbesen, 1893
Olie på lærred, 311 x 375 cm
Randers Kunstmuseum
På udstillingen ses en
mindre studie